

Projev prof. Rudolfa Haňky, hlavního vědeckého poradce předsedy vlády

Vážený pane předsedo, vážené členky a členové Akademického sněmu, vážení hosté!

Děkuji za pozvání vás oslovit a dovoluji, abych vás pozdravil jménem předsedy vlády České republiky Ing. Jiřího Rusnoka i jménem svým. Současně bych se rád omluvil za svůj hlas, který je ovlivněn virovou infekcí na hlasivkách. Doufám, že mi budete rozumět.

Když se ohlédnu zpět v čase tak si uvědomím, co vše se stalo od vašeho jarního Sněmu. Vynechám-li politické změny, tak z vědeckého světa mi kromě řady pozitivních vývoju také přichází na mysl následující ne tak pozitivní události:

- Státní rozpočet na VaVal byl snížen a kromě jiných změn – zmizela z něj alokace na podporu excelence, o které jsem hovořil na minulém Sněmu.
- Byla tu otázka jmenování či nejmenování profesora prezidentem republiky.
- Odmítnutí předvolební akce na Masarykově universitě, které vedlo k vyloučení pana rektora Beka z oslavy státního svátku a následná demonstrativní absence řady rektorů na této oslavě.
- Kritika Akademie věd spojená s náznakem, že základní výzkum by měl na sebe vydělat.

Takže souhrnně by se asi dalo říct, že žijeme v „zajímavé době“.

A to tak zajímavé, že mi to až připomíná známou čínskou kletbu **愿你生活在有趣的时代**.

代. Omlouvám se za výslovnost – která i bez mé hlasové indizpozice nikdy nebyla valná. Upřímně řečeno mi těch osm čínských intonací samohlásek mi nikdy pořádně nešlo, ale doufám, že zde není mnoho mandarin speakers, jejichž uší se to dotkne.

Ta kletba je známá v angličtině, kde to je „May you live in interesting times“ a český překlad znamená „*Nechť žijete v zajímavé době*“. Typicky pro orientální jazyk to navenek vypadá jako příznivé přání, ale přesto přání, ve kterém je skryta hrozba. V zajímavé době momentálně žijeme, nicméně doufejme, že skutečnost nebude tak zlá.

Dovoluji mi začít tím, zda je reálné očekávat finanční návrat od základního výzkumu.

Na dobrém základním výzkumu, a tím myslím hodnotný výzkum a ne výzkum určený pouze k tomu, aby se naplnily body v RIVu, téměř vždy nakonec stojí řada praktických aplikací, často s nesmírným dopadem.

Prakticky každý základní objev tedy obvykle nakonec vede k výzkumu aplikovanému. Otázkou zůstává pouze to, jak dlouho tento přechod trvá. Někdy to

trvalo 100 i více let, jindy základní objev nalezl praktické aplikace velmi rychle a jaksi se *účetně* „vyplatí“.

Příkladem rychlého návratu mohou být antivirové léky profesora Holého v ÚOCHB v Praze, či monoclonal antibodies v LMB v Cambridge. V obou případech příjmy z licencí hradí více než náklady na provoz každé instituce. Nicméně to jsou výjimky a všeobecně očekávat podstatnou účetní návratnost základního výzkumu není realistické. To je někdy těžko pochopitelné pro naše kolegy z aplikovaného výzkumu.

Pro zajímavost, Cambridžská universita – která může být vzorem efektivní a oboustranně výnosné spolupráce výzkumné university s aplikovanou sférou – má celkové příjmy kolem miliardy liber ročně. Z toho jsou roční příjmy z licencí a patentů kolem 10 milionů, tedy pouhé 1 %.

Musím ale rychle dodat, že v tom nejsou zahrnuty účetní hodnoty jednoho až dvou výzkumných ústavů, které průmysl každoročně na své náklady postaví jako součást university a ani platy půl tuctu – či kolika – profesorů a příslušného vědeckého a pomocného personálu, které s nimi každoročně přibudou a jsou také průmyslem financovány. Celek je pochopitelně mnohem vyšší než 1 %.

Jedno je jisté. Jsou čísla a čísla. A pouhými čísly se úspěšnost měřit nedá. Ať již jde o finanční výsledky či o body v RIVu. Objektivní, kvalitativní a kvantitativní hodnocení výzkumné a odborné činnosti musí být založeno na relativně podrobném peer review, které nespočívá v každoroční dodávce masy čísel do Excelových tabulek.

Takové hodnocení musí vycházet z méně častého ale, zato komplexního procesu – ať již jedno či více fázového – jak je navrženo v připravovaném hodnocení pracovišť Akademie, o kterém budete jednat později a které je v podstatě zhruba srovnatelné s původním britským RAE či současným REF.

Hlavní rozdíl vidím v tom, že v britském systému je výsledek hodnocení přímo vázán na financování a to navíc podstatně progresivněji než tomu kdy v minulosti bylo v hodnoceních prováděných AV ČR. Tak progresivně, že to může vést i k úplné likvidaci ústavu anebo ke sloučení jeho lepších částí s jiným ústavem a zrušením zbytku.

Není to nic unikátního pro britský systém. Podobně pracuje Max Planck Institut, který neváhá zavřít ústav, když přestane plnit průkopnickou roli, která se od něj při založení očekávala. Z českého pohledu je to možná tvrdý krok, ale nemá smysl financovat nákladný, specificky zaměřený výzkumný ústav, když jeho vědecká náplň pouze duplikuje práci univerzitních pracovišť. To je něco, z čeho by se Akademie měla poučit.

Akademie věd je naše nejvýznamnější vědecká instituce, ale musíme si uvědomit, že rozdíly mezi univerzitami a Akademii se zmenšují. Hlavně proto, že se věda na vysokých školách zlepšuje. Tak jako v Max Planck Institutu struktura ústavů Akademie nemůže být stále stejná. Musí se vyvíjet tak aby odrážela vývoj ve světové vědě a na jiných pracovištích v Čechách. Předpokládám, že k tomu

přihlédne vaše nadcházející hodnocení. Možná, že právě teď je správná doba se zamyslet nad založením multi disciplinárního ústavu pro výzkum neurodegenerativních nemocí jako demence nebo Alzheimerova choroba.

V úvodu jsem se zmínil o tom, že ze státního rozpočtu na VaVal schváleného vládou v červenci byla na podzim vyjmuta 1 miliarda Kč určená pro podporu excelence. Finanční priority vlády jsou politická rozhodnutí a každá vláda má svůj pohled na věc. I když se stagnací či krácením prostředků na vědu, výzkum a inovace my vědci a možná i širší veřejnost nemusíme souhlasit.

Když jsem o podpoře excelence někdy koncem srpna hovořil s panem premiérem Rusnokem, tak nápad podpořit excelenci se mu líbil a plně ho schvaloval, ale na rozdíl ode mne se domníval, že podpora excelence by měla být financována z útlumu podprůměrného výzkumu. Tím pochopitelně nemyslel průměr národní, ale evropský. Což nás logicky vede k tomu, s kým by se mělo hodnocení srovnávat a zdali napojení financování na výsledek tohoto hodnocení má být transparentní anebo manažerské.

Jiné země si uvědomují, že potřebují vědeckou elitu a že k tomu aby ji měli, ji musí skutečně podporovat. Stručně řečeno to znamená dávat vynikajícím vědcům prostor k tomu, aby měli výstupy souměřitelné se světovou špičkou.

My také musíme pro naše nejlepší vědce vytvořit s pomocí dodatečných finančních prostředků ve stávajících vědeckých pracovištích takové podmínky, které jim poskytnou stabilitu dlouhodobého bádání a současně vytvoří prostředí, které bude atraktivní pro české i zahraniční vědce a kde budou mít takové podmínky, aby mohli pracovat a rozvíjet svoji výzkumnou činnost tak aby dosáhla nejvyšší světové úrovně. Chceme-li dosáhnout světové excelence, musíme podporovat vědecký výzkum, který je výrazně rizikovější a který vyžaduje podporu v delším časovém horizontu než běžné granty.

Věda je stejně tvrdé konkurenční prostředí, jakým jsou ekonomika a celý obchodní svět. O kvalitní výzkumníky, kteří mohou pomoci růstu ekonomiky a náskoku v technologiích, bojují všechny vyspělé země. Když my nebudeme schopni v tomto směru konkurovat zahraničním partnerům, tak postupně začneme ztrácet naše mladé nejnadanější vědce, kteří budou odcházet tam, kde budou mít lepší podmínky. Protože oni si dnes mohou svobodně vybírat místo svého působení podle toho, kde najdou nejlepší podmínky pro svoji práci.

Evropská a světová věda v podstatě nezná hranic a Česká republika nemůže zůstat stranou a odkazovat takovéto lidi na podporu z relativně malých a hlavně krátkodobých grantů – a na existenci ze stagnujícího a přiznejme si ne vždy efektivně použitého rozpočtu na VaVal. Nemluvě o značné až přebujelé administrativě. Co dodat k tomu, co řekl profesor Bártek minulý týden při přebírání Ceny Františka Běhouška a to, *„že ho bolí ruka, když musí za všechny své týmy podepisovat docházku!“*

On to řekl s taktem jemu vlastním. S vaším dovolením já to řeknu trochu otevřeněji. Za 40 let práce v zahraničí jsem nikdy a nikde nesetkal s tím, aby moje docházka či docházka mých spolupracovníků byla nějak evidována. Naopak, již moje první pracovní smlouva s Cambridžskou universitou, nemluvě o dalších, výslovně říkala, že nemám definovanou ani pracovní dobu ani dovolenou, ale že je moji povinností věnovat svůj život výuce, vzdělávání a výzkumu na universitě.

Dříve nebo později, a nejlépe co nejdříve, musíme zřídit zvláštním zákonem českou vědecko-technologickou Nadaci pro podporu excelence, která bude fungovat samostatně a do jejíhož čela se postaví nezávislé české a hlavně zahraniční špičky. Nadaci, která nebude stávajícím výzkumným pracovištěm konkurovat, ale která vytvoří pro ty nejlepší týmy v těchto pracovištích nadstandardní podmínky.

Současně musíme zajistit, aby to bylo dostatečně atraktivní pro daný ústav mít takovýto tým, a co více, se i snažit tento tým udržet. Podobně jako třeba funguje ve Spojených Státech Howard Hughes Medical Institut, který takto financuje špičkové týmy pevně zakotvené v jejich mateřských institucích.

Rada pro výzkum, vývoj a inovace bude příští týden projednávat podrobný návrh na založení takové Nadace pro podporu excelence včetně návrhu nezbytného zákona a po konsultačním procesu je hodlá předložit vládě a následně parlamentu. Nadace s předpokládaným ročním vkladem z veřejných prostředků ve výši 1 mld. Kč by tak doplnila stávající formy podpory o kvalitativně nový nástroj, který tak nutně potřebujeme.

Dámy a pánové, své vystoupení jsem začal zmínkou o čínské kletbě a jak vidíte, končím spíše na pozitivní notě. Doufám, že čínská kletba na Čechy neplatí a že budoucnost nám přinese ne problémy a úskalí, ale kromě jiného i rozvoj výzkumné činnosti nejvyšší kvality s dlouhodobou vizí směřování výzkumu.

Děkuji vám za vaši pozornost a dovolu mi, abych popřál Akademickému sněmu úspěšné jednání a vám všem hodně osobních a vědeckých úspěchů, příjemné prožití svátků vánočních a hezký nový rok.